

Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina na období 2012-17

Obsah

Úvod.....	3
Východiska.....	5
Základní principy strategie.....	5
Charakteristika kraje.....	6
Sociální vyloučení.....	8
Legislativa, veřejné instituce a dokumenty.....	14
Legislativní ukotvení.....	14
Institucionální zajištění.....	14
Koncepční a strategické dokumenty.....	15
Financování.....	16
Vzdělávání.....	17
Včasná péče a předškolní výchova.....	17
Základní vzdělávání.....	19
Sekundární vzdělávání.....	22
SWOT analýza - vzdělávání.....	23
Priorita, cíle a dílčí aktivity pro oblast vzdělávání.....	24
Zaměstnanost.....	25
Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti ke zlepšení situace osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách na trhu práce.....	25
Zkušenosti s využíváním veřejné služby v kraji.....	25
Programy na podporu zaměstnanosti sociálně vyloučených osob v Kraji Vysočina.....	26
SWOT analýza - zaměstnanost.....	27
Priorita, cíle a dílčí aktivity.....	28
Bydlení a zdraví.....	29
Úroveň bydlení osob v sociálně vyloučených lokalitách.....	29
Popis zdravotní situace osob v sociálně vyloučených lokalitách.....	29
SWOT analýza - bydlení a zdraví.....	30
Priorita, cíle a dílčí aktivity pro oblast bydlení a zdraví.....	31
Evaluace.....	32
Navrhované indikátory jednotlivých priorit.....	32
Použité zdroje a literatura.....	34
Seznam zkratk použitých v textu.....	35

1. Úvod

Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina se primárně zaměřuje na eliminaci sociálního vyloučení osob žijících ve vyloučených lokalitách. Podpora procesu integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit je součástí krajské politiky a bude mít pozitivní vliv na kvalitu životních podmínek nejvíce zatížených lokalit kraje a jejich obyvatel včetně majoritní společnosti. Jedním z cílů koncepce rozvoje kraje je Zvýšení kvality sociálního prostředí s důrazem na rozvoj lidských zdrojů, který pomáhá naplnit i integrační politika kraje Vysočina. Konkrétní opatření aktualizované programové části Programu rozvoje kraje Vysočina hovoří o „Rozvíjení mechanismů boje proti společenské marginalizaci ohrožených skupin obyvatelstva“. Při volbě vlastního názvu předkládaného strategického dokumentu byly zohledněny zkušenosti z praxe, které potvrzují, že při snaze integrovat romskou populaci do většinové společnosti je lepší klást důraz výhradně na překonávání jejich sociálně ekonomického vyloučení před zaměřením se čistě na etnický přístup. Předkládaná strategie tedy neřeší problémy Romů jako národnostní menšiny a jejím cílem tedy není zajištění a podpora kulturní a etnické rozmanitosti života romské menšiny, nýbrž eliminace sociálního vyloučení a problému chudoby části Romů.

Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit nejprve obecně charakterizuje Kraj Vysočina a definuje sociální vyloučení v kontextu novodobé historie. V této části nechybí podrobný popis sociálně vyloučených lokalit, které se nacházejí v Kraji Vysočina. V další části strategie vymezuje legislativní rámec, popisuje veřejné instituce a strategické dokumenty zabývající se sociálním vyloučením. Ve strategii jsou dále popsány možné zdroje financování aktivit zaměřených na integraci sociálně vyloučených lokalit. Cílem efektivní integrace je osoba zakládající svůj život na zaměstnání (práci, mzdě) a přiměřené životní úrovni. Takto vymezené sociální postavení jednotlivce a jeho rodiny umožní plnou integraci do majoritního prostředí v rozměru každodenního života i dlouhodobě udržitelného soužití. Překonání relativní uzavřenosti české společnosti a překonávání sociálního vyloučení jednotlivců musí být souběžné procesy. U žádného z nich nelze očekávat samovolné spuštění.¹⁾ Z tohoto důvodu se strategie zaměřuje na tři klíčové oblasti. V první řadě je to vzdělávání, které podmiňuje úspěšnost na trhu práce a sociální vzestup. Na oblast vzdělávání navazuje oblast zaměstnanosti. Uplatnění sociálně vyloučených na trhu práce je základním předpokladem ke stabilizaci jejich životní situace a zlepšení socioekonomické pozice. Oblast bydlení a s ním úzce související zdravotní stav obyvatel sociálně vyloučených obyvatel je zpracován ve společné kapitole. Špatné bytové podmínky ohrožují zdraví osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Sociálními službami a bezpečnostními aspekty se strategie nezabývá, protože jsou již podrobně rozpracovány ve Střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb a Koncepci prevence kriminality kraje Vysočina.

Při zpracování strategie byly využity údaje zjištěné vlastní aktualizací Analýzy GAC 2006 zpracované pro MPSV v sociálně vyloučených lokalitách Kraje Vysočina a informace získané prostřednictvím krajských, obecních a dalších institucí veřejné správy i poskytovatelů sociálních služeb působících v sociálně vyloučených lokalitách na území Kraje Vysočina. Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit Kraje Vysočina vychází ze Zprávy o stavu romské menšiny v kraji za rok 2010, Východisek strategie boje se sociálním vyloučením, které projednala vláda na svém zasedání dne 14. června 2010 a je v souladu s Koncepcí romské integrace na období 2010 - 2013, schválenou dne 21. 12. 2009 vládním usnesením č. 1572.

¹⁾ Viz Gabal, Víšek (2010): Východiska Strategie boje proti sociálnímu vyloučení. Praha: Vláda ČR.

2. Východiska

Hlavním cílem strategie je přiměřená, systematická a kontinuální podpora pozitivního vývoje jednotlivců a rodin, kteří jsou takové změny schopni. Zahájení efektivní integrace spočívá v tom, že se postupně a individuálně bude sociálně vyloučená populace posouvat směrem do majoritní společnosti skrze její sociálně ekonomickou strukturu. V efektivním integračním procesu získávají příležitost jednotlivci, kteří mají k takové změně předpoklady a schopnost převzetí odpovědnosti za svůj život a jeho odvození z práce, mzdy a zajištění svých dětí, vzdělání, pracovní a profesní perspektivy. Převzetí odpovědnosti za vlastní život nenastává ihned a bez podpory. Jde o komplexní proces, který vyžaduje podporu a postupné narůstání udržitelnosti. Dosavadní působení ve vztahu k sociálně vyloučeným lokalitám je možné v obecné rovině vymezit dvěma základními podpůrnými faktory. Prvním z nich je plošná podpora záchranné sociální sítě, která zadržuje nezaměstnané obyvatele lokalit před propadem na naprosté dno bez příjmů a podpory. Druhým je selektivní podpora formou terénní práce uvnitř lokalit. Aktuální situace je charakteristická regresí populace žijící v sociálně vyloučených lokalitách do závislosti na systému sociálních dávek, s omezeným pozitivním vlivem lokálních terénních programů.²⁾

2.1 Základní principy strategie:

Realizovatelnost

Na úrovni EU i ČR je k dispozici několik koncepčních materiálů zaměřených na integrační strategii, ale bohužel se dosud nepodařilo je prosadit na lokální úrovni. Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit klade důraz na praktickou implementaci stanovených cílů. Snaží se být dokumentem, který prosazuje kvalifikovaný a logický postup, zacílený na klíčové oblasti s efektivním dopadem na aktuální situaci v sociálně vyloučených lokalitách.

Udržitelnost

Aktivity k naplňování stanovených cílů jsou navrženy tak, aby byly dlouhodobě udržitelné jak z hlediska zdrojů, tak z hlediska jejich dopadu přímo v sociálně vyloučených lokalitách.

Komplexnost, návaznost, spolupráce

Předpokladem komplexní integrace sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina je mezioborový přístup a koordinace všech zainteresovaných institucí tak, aby bylo dosaženo součinného působení uplatňovaných postupů.

3. Charakteristika kraje

Kraj Vysočina má v rámci České republiky centrální polohu a je svou rozlohou téměř 6 800 km² co do velikosti pátým ze čtrnácti krajů České republiky. Tvoří cca 9 % rozlohy celé ČR. Podle počtu obcí je na druhém místě v žebříčku všech krajů. Velká města s více jak 20 000 obyvateli se v Kraji Vysočina nacházejí pouze čtyři, statutární město Jihlava má přes 50 000 obyvatel. Vysočinu je možné označit za region venkovského typu. Území Kraje Vysočina je rozděleno celkem na 704 samosprávných obcí.

Pouze ve Středočeském kraji existuje více obcí, všechny ostatní kraje ČR mají počet obcí menší. To svědčí o značné administrativní roztržitosti území kraje. Tu je možné vyjádřit průměrným počtem obyvatel připadajících na jednu obec - hodnota 731 obyvatel jako průměrná velikost obce Kraje Vysočina je nejnižší v mezikrajském srovnání.

V Kraji Vysočina žije více než půl milionu obyvatel. Hustota zalidnění činí 76 obyvatel na km². Dvě třetiny obyvatel mají nižší vzdělání (nejčastěji střední odborné nebo učňovské bez maturity). Každý patnáctý obyvatel Vysočiny vystudoval vysokou školu.

Nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel ve věku 15 a více let

úroveň vzdělání	nejvyšší ukončené vzdělání v %					
	Vysočina	okresy				
		HB	Jl	PE	TR	ZR
základní (i neukončené), bez vzdělání	24,7	23,6	24,2	24,6	26,3	24,7
vyučení nebo střední odborné bez maturity	41,0	41,4	41,0	41,6	40,2	40,9
vyučení nebo úplné střední s maturitou	24,4	25,6	24,6	24,3	23,8	23,9
nástavbové studium nebo vyšší odborné	3,2	3,2	3,2	3,4	3,0	3,3
vysokoškolské	6,7	6,1	7,0	6,1	6,7	7,2

Zdroj: ČSÚ

Míra nezaměstnanosti v jednotlivých okresech kraje k 31. 12. 2010

územně samosprávný celek		míra nezaměstnanosti v %		
		celkem	ženy	muži
Vysočina		10,7	11,6	10,1
okresy	Havlíčkův Brod	10,2	11,4	9,4
	Jihlava	9,6	9,7	9,5
	Pelhřimov	7,8	8,6	7,2
	Třebíč	13,8	14,9	13,0
	Žďár nad Sázavou	11,1	12,1	10,3
Česká republika		9,6	10,7	8,8

Zdroj: MPSV

Z vývoje zaměstnanosti od počátku existence Kraje Vysočina vyplývá, že během tohoto období se počet zaměstnaných pohyboval těsně pod hranicí 240 tisíc. Mírný propad zaměstnanosti (pod 238 tisíc zaměstnaných osob) nastal v roce 2003, v roce 2004 pod touto hranicí zůstal a v roce 2005 se ještě prohloubil. V roce 2005 dle výsledků výběrového šetření pracovních sil v kraji pracovalo 236,3 tisíc osob. V roce 2006 pak došlo k nárůstu počtu pracujících na zhruba stejnou úroveň jako v roce 2002. Během roku 2007 se dle údajů ČSÚ počet zaměstnaných výrazně zvýšil (meziročně o 8,4 tisíc, tj. o 3,5 %). V dalším roce nastal pokles počtu zaměstnaných, který se ještě snížil v roce 2009. Během těchto dvou let ubylo 9,6 tisíc zaměstnaných a jejich počet se tak na konci roku 2009 pohyboval zhruba na úrovni roku

²⁾ Viz Gabal, Víšek (2010): Východiska Strategie boje proti sociálnímu vyloučení. Praha: Vláda ČR.

2000. K 31. 12. 2009 bylo na území kraje evidováno celkem 100 954 ekonomických subjektů. Většinu jich tvoří ty, které nemají žádné zaměstnance. Velkých podniků s více než 250 zaměstnanci je velmi málo. V rámci ČR se tak Vysočina umístila na předposledním místě, což vzhledem k počtu obyvatel svědčí o nižším stupni podnikatelských aktivit.

Věkové složení obyvatel k 31. 12. 2009

věková struktura	Vysočina	
	počet obyvatel	počet obyvatel v %
do 5 let	31 433	6,1%
6 – 14 let	43 133	8,4%
15 – 17 let	19 083	3,7%
18 – 24 let	49 231	9,6%
25 – 34 let	79 531	15,4%
35 – 44 let	73 873	14,3%
45 – 54 let	69 659	13,5%
55 – 64 let	68 922	13,4%
65 a více let	80 127	15,6%
celkem	514 992	100,0%

Zdroj: ČSÚ

Od devadesátých let dochází k výrazné změně věkové struktury populace. V roce 1991 tvořily děti do 15 let 21,8 % obyvatel kraje (v ČR 20,6 %), na konci roku 2009 to bylo již jen 14,5 % (v ČR 14,2 %). Zatímco zpočátku byly projevy procesu stárnutí populace tlumeny vysokým podílem obyvatel produktivního věku, začne v blízké budoucnosti docházet k jeho urychlování.

Trvale obydlených bytů bylo v Kraji Vysočina při SLDB 2001 registrováno 177 386, z toho 106 680 (60,1 %) v rodinných domech. Podíl domácností bydlících v rodinných domech je tak v Kraji Vysočina podstatně vyšší než v ČR jako celku (42,7 %). Obyvatelé bytů v rodinných domech bydleli nejčastěji ve vlastních bytech (84 %, v ČR 83 %). Struktura obyvatel bytových domů z hlediska vlastnických vztahů byla v roce 2001 následující: 34,3 % trvale obydlených bytů bylo v nájemních bytech (v ČR 46,9 %), v 33,3 % byla majiteli bytová družstva (v ČR 25,3 %) a 28,1 % bytů bylo v osobním vlastnictví (v ČR 19,5 %).

4. Sociální vyloučení

Sociální vyloučení můžeme definovat jako proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavovány možnosti zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti. Proces sociálního vyloučení je především důsledkem chudoby a nízkých příjmů, přispívají

k němu však také jiné faktory, jako je diskriminace, nízké vzdělání či špatné životní podmínky. Projevem sociálního vyloučení je dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, život v prostorově vyloučených částech obcí, nízká kvalifikace, špatný zdravotní stav a také ztráta sebeúcty. Jako reakce na podmínky sociálního vyloučení se často vytváří specifické hodnoty a normy, mezi něž patří například důraz na přítomnost, neschopnost plánovat

do budoucna, pocity beznaděje a bezmocnosti či přesvědčení, že člověk nemůže ovlivnit vlastní sociální situaci. Soudržnost společnosti nevzniká prostou občanskou, prostorovou či teritoriální příslušností, ale participací na sociálně ekonomické dynamice a správě věcí.³⁾

Ohrožení sociálním vyloučením lze vymezit čtyřmi faktory:⁴⁾

1. Odmítnutím majoritní společnosti integrovat určité jednotlivce nebo kolektivity na základě jejich kulturní, náboženské nebo jiné odlišnosti.
2. Odmítnutím určitých jednotlivců nebo kolektivů integrovat se a jejich tendence vytvářet separované a uzavřené, sociálně, kulturně (například náboženské) vymezené enklávy.
3. Osobními charakteristikami vylučovaných osob, jako je nízká úroveň jejich kapitálů (ekonomického kapitálu, vzdělání a sociálního kapitálu), nebo nekompatibilita jejich kapitálů s kapitálem majoritní společnosti.
4. Strukturálními faktory (často související s hodnotami) bránícími integrovat se (nezávisle na jejich vůli integrovat se i na vůli majoritní společnosti). To může být dáno povahou lokálních trhů práce, na které jsou odkazováni, špatným životním prostředím, nedostatečnou občanskou vybaveností území, na němž žijí.

Sociální vyloučení se v Kraji Vysočina týká především romské menšiny. Řešení záležitostí týkající se této minority zaznamenalo po roce 1990 řadu podstatných změn a zvrátů, které přispěly k divergentnímu pohybu sociálního postavení rostoucího podílu romských rodin mimo strukturu majoritní společnosti.

Na základě požadavku romské politické reprezentace došlo v roce 1990 ke zrušení pracovní pozice „kurátor pro romské (cikánské) obyvatele“. Šlo přibližně o sto pracovníků, zpravidla motivovaných, kvalifikovaných a dobře integrovaných v romských komunitách.⁵⁾ Vývoj po roce 1990 byl charakterizován zásadními změnami směrem k otevřené soutěži na trhu práce. Společnost začala být motivována perspektivou individuálního úspěchu a růstu životní úrovně. Důraz se začal nově klást na odpovědnost za vlastní výkonnost a prosazení pomocí individuálních schopností. Restrukturalizace a zánik odvětví průmyslu s vysokou poptávkou po nekvalifikované pracovní síle, vedly k tomu, že po roce 1990 došlo k rychlému propadu zaměstnanosti Romů. Nemotivovaní Romové, kteří přestali být k práci vedeni, opustili trh práce, což byl první krok k sociálnímu propadu.

³⁾ Viz Gabal, Víšek (2010): Východiska Strategie boje proti sociálnímu vyloučení. Praha: Vláda ČR.

⁴⁾ Viz Mareš, Petr (2006): Faktory sociálního vyloučení. Brno: VÚPSV.

⁵⁾ Viz Socioklub (1999): Romové v České republice. Praha: Socioklub.

Orientační odhad počtu příslušníků romské menšiny v kraji / z toho odhad počtu sociálně vyloučených Romů.

Obce s rozšířenou působností Vysočina	Počet Romů ⁶⁾	Romové v sociálně vyloučených lokalitách ⁷⁾
Bystřice n. P.	20	0
Havlíčkův Brod	550	19
Humpolec	20	0
Chotěboř	150	150
Jihlava	900	700
Moravské Budějovice	83	80
Náměšť nad Oslavou	20	0
Nové Město na Moravě	50	0
Pacov	40	0
Pelhřimov	75	0
Světlá nad Sázavou	80	0
Telč	70	40
Třebíč	250	60
Velké Meziříčí	40	0
Žďár nad Sázavou	140	0
Celkem	2488	1049

Zdroj: ORP, NNO

Zavedením dávkového systému státní sociální podpory přestala platit podmiňující vazba: zaměstnání, sociální pojištění, nárok na rodinné dávky. To dále vzdálilo část minority od profesních ambicí. Tím spíše, že garance životního minima u vícečlenných domácností je trvale vyšší než schopnost výdělku nekvalifikovaného pracovníka. V rychle měnící se společnosti, která nově kladla důraz na výkonnost a vzdělání, schopnost uplatnit se v konkurenci a kapitálové chování (investice, podnikavost, schopnost realisticky investovat) se zorientovala pouze malá část minority. Její větší část naopak, poté co postupně ocitla mimo běžnou sociální strukturu, našla řešení v silných solidárních vztazích velkorodiny a v životních strategiích, které jsou označovány jako „kultura chudoby“.⁸⁾

Zatímco před rokem 1990 se zdůrazňovala zejména sociální podstata před etnickou stránkou problému, došlo po roce 1990 k přehodnocení přístupu, zejména vlastního hledání specifické romské identity u romských elit. Rovněž byl nově vyvíjen tlak na respektování lidských a menšinových práv, politiku podpory menšin a respektování romských tradic, odlišností, kultury, jiného způsobu života. Při nedotknutelnosti „etnického“ byly problémy Romů viděny především jako důsledek působení vnějších nepříznivých vlivů včetně diskriminace majoritní společnosti. Až v posledních letech dochází ke kritickému analytickému pohledu na vlastní vnitřní svět Romů.

⁶⁾ Jedná se pouze o odhad pracovníků obcí s rozšířenou působností a poskytovatelů sociálních služeb.

⁷⁾ Jedná se pouze o odhad pracovníků obcí s rozšířenou působností a terénních sociálních pracovníků.

⁸⁾ „Kultura chudoby“ je specifický fenomén, kdy se životní strategie v komunitě přizpůsobují „racionálně“ životním podmínkám chudoby, nicméně tento způsob je z hlediska majority sporný až nepřijatelný. Předává se generačně. Nejde ale o etnické specifikum. Definice konceptu viz např. Lewis, Oscar (2006): Kultura chudoby. In: Tomáš Hirt a Marek Jakoubek, „Romové“ v osidelech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Privatizace bytového fondu a rozvíjející se trh s realitami vedly k tomu, že k závislosti na sociálních dávkách se připojila i prostorová izolace. Došlo ke stěhování do segregovaných lokalit.⁹⁾ V rámci komerčních zájmů dochází k „dobrovolným“ odchodům z bytů, které se realizují bez soudního řízení. V roce 2006 existovalo na území ČR více než 300 sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit, v nichž tehdy žilo až 80 tis. obyvatel. Životní podmínky v nich jsou kvalitativně výrazně horší, než je běžný standard v ČR.¹⁰⁾

Vznik sociálně vyloučených lokalit je důsledkem vytěsňování sociálně slabších z majoritní společnosti a probíhá s vědomím měst nebo často na základě jejich vlastních rozhodnutí nebo spoluúčasti, a to podle řady sofistikovaných scénářů¹¹⁾ včetně vědomého nevyužívání všech možností sociálního systému, zejména institutu zvláštního příjemce sociálních dávek tam, kde jejich oprávněný příjemce nemá dostatek dovedností k plnění svých povinností.

Hlavními charakteristikami vyloučených lokalit jsou zejména:¹²⁾

Významný počet Romů. Ve všech deprivovaných územích žije vysoký podíl Romů a lidí, kteří jsou za Romy považováni.

Chudoba a materiální deprivace s řadou důsledků zejména pro děti. Sociální systém je nastaven pro překlenutí krátkodobé obtížné životní situace, přičemž sociálně vyloučení občané žijí v této situaci dlouhodobě nebo trvale. To vede ke ztrátě profesních ambicí a mezigenerační reprodukci chudoby.

Nízká vybavenost veřejnými službami. Většina sociálně vyloučených lokalit leží v okrajových částech měst a obcí. Často v nich nejsou ani základní služby potřebné k zajištění přijatelné životní úrovně.

Nízká úroveň ekonomické aktivity. Ke vzniku sociálně vyloučených lokalit přispěly v mnoha případech obce nebo města tím, že své „problémové“ občany sestěhovaly na území se starou, nevyhovující zástavbou, do bývalých vojenských kasáren, případně do nefunkčních průmyslových zón. Tato území mají většinou dožívající, špatně udržovanou infrastrukturu. Pro podnikatelské aktivity v nich nejsou příznivé podmínky. Jejich osídlování sociálně vyloučeným, nejen romským obyvatelstvem zájem o podnikání a o investice do budov nebo do areálů dále snižuje.

Vysoká a dlouhodobá nezaměstnanost. Negativní dopady dlouhodobé nezaměstnanosti na psychiku a způsob života lidí v deprivovaných územích, jsou nepochybně klíčovým problémem, který vede k sociálnímu vyloučení. Míra nezaměstnanosti Romů žijících v těchto lokalitách se pohybuje mezi 70 – 100 %. Syndrom dlouhodobé nezaměstnanosti se projevuje rezignací na hledání pracovního místa, až apatií a vytvářením alternativních životních strategií, pomocí kterých si dlouhodobě nezaměstnaní zajišťují obživu. Jedná se v první řadě o vznik faktické závislosti na sociálních dávkách, o zadlužování, práci na černo a jiné neformální ekonomické aktivity.

⁹⁾ Podle Analýzy sociálně vyloučených lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (GAC 2006) vzniklo nebo se do dnešní podoby zformovalo cca 80 procent vyloučených lokalit v předchozích deseti letech. 20 procent lokalit byly dlouhodobě existující (v posledních 10 letech se významně nerozrůstající), dalších 45 procent lokalit existuje rovněž dlouhodobě (s tím rozdílem, že se do nich v posledních 10 letech stěhovali – ať již „spontánně“ či řízeně – další romští obyvatelé)! Pouze 35 procent lokalit bylo identifikováno jako vzniklé v posledních deseti letech.

¹⁰⁾ Viz GAC (2006): Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. Praha: MPSV.

¹¹⁾ Socioklub (2001): Zpráva o výsledcích výzkumu k problematice holobytů ve vztahu k romské minoritě. Praha: MMR.

¹²⁾ Následující část je převzata z pracovní verze dokumentu MMR (2009): Návrh koncepce Přístupu státu k řešení problémů deprivovaných částí měst, zejm. pokud jde o soc. vyloučené lokality a občany ohrožené sociálním vyloučením. Praha: MMR.

Nízká úroveň vzdělání. Na vysoké nezaměstnanosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit se významným způsobem podílí nízká úroveň jejich vzdělání a profesní kvalifikace. Lidé žijící v těchto lokalitách význam vzdělání většinou nedoceňují. Nezáměr o vzdělání se projevuje i ve výchově dětí a je primární příčinou jejich neúspěšnosti ve školách.

Významné ekonomické a sociální potíže. V deprivovaných územích dnes žije generace lidí, kteří ve svém životě nikdy legálně nepracovali. Pro život v podmínkách sociálního vyloučení je typická tzv. velkorodinná solidarita, která znamená na jedné straně pro sociálně vyloučené vysokou garanci pomoci, na straně druhé povinnosti k ní. To oslabuje motivaci k osobnímu individuálnímu vzestupu, protože o jeho benefity je třeba se buď rozdělit s ostatními, nebo pospolitost opustit.

Vazba na rodinnou solidaritu a **neúčast v dlouhodobých sociálních redistribučních systémech** (např. v nemocenském a důchodovém pojištění) při práci načerno, ohrožuje budoucnost sociálně vyloučených těžko řešitelnou chudobou. Diskriminace Romů v bydlení a v zaměstnání velkorodinné vazby podporuje a posiluje jejich význam jako pomoci v nouzi a zároveň jim znemožňuje, aby se z těchto vazeb vymanili.

Nevyhovující životní, hygienické a zdravotní prostředí. Sociálně vyloučené lokality jsou zpravidla v technicky a morálně zastaralém bytovém fondu, devastovaných bytech bez hygienických náležitostí, bez úpravy veřejných ploch apod. Dochází k častému přestěhování, vystěhování a sestěhování (přelidnění bytů) osob z různých rodinných svazků. Nadměrný pohyb těchto osob vede mj. k nadměrné produkci domovního odpadu, který není dostatečným způsobem likvidován.

Vysoká kriminalita a delikvence. Se sociálním vyloučením souvisí zvýšený výskyt sociálně patologických jevů. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit mají problémy s gamblerstvím, návykovými látkami, alkoholismem, záškoláctvím, domácím násilím, prostitucí. Dochází zde k narušování občanského soužití, vznikají dětské gangy, tíživých životních situací zneužívají lichváři. Tyto jevy neprávem ostrakizují celou romskou minoritu, vyvolávají obranné aktivity u ostatní veřejnosti a vedou k sociální izolaci celé komunity.

Obtížná sociální situace obyvatel vyloučených lokalit se postupně stala **předmětem výhodného podnikání**. Sociální vyloučení jako „business project“ se realizuje v řadě směrů. Především jde o rozsáhlý mechanismus lichvářů od individuálních až po institucionální. Finanční podnikatelé se orientují právě na osoby s nízkým sociálním statusem a neschopností racionální úvahy o důsledcích zadlužení a kontroly splátek a dluhů. Významná část sociálních dávek, směřujících do vyloučených lokalit, se přímo transformuje do příjmů lichvářů a do hazardních her a přístrojů. Významným „byznysem“ je provozování soukromých ubytoven, kam jsou distribuováni neplatiči. Nájemné za místnost dosahuje až částek 8 tis. Kč.¹³⁾

¹³⁾ V takových případech samospráva přistoupí k využití institutu zvláštního příjemce sociálních dávek a soukromý majitel má zajištěn trvalý příjem ze státního rozpočtu. Významná část sociálních dávek, směřujících do vyloučených lokalit, se přímo transformuje do příjmů lichvářů, do hracích automatů, na nichž stále více profituje stát.

Prostorové rozložení romských lokalit v Kraji Vysočina

Obec	Počet sociálně vyloučených lokalit	Prostorové rozložení lokalit
Havlíčkův Brod	1	Lokalitu tvoří dva domy v centru města s 16 byty. Většina bytů je o velikosti 1 + kk.
Chotěboř	1	Dvoupodlažní činžovní dům v centru města o dvou vchodech a 16 bytech. Byty jsou většinou o velikosti 1+ kk.
Jaroměřice nad Rokýtnou	1	Lokalita je od obce vzdálen cca 1 km. Je tvořena několika objekty. V přední části lokality je objekt v majetku města, který užívá jedna romská rodina. V zadní části lokality je stavba dlouhá cca 30 m, v němž je pět bytových jednotek.
Jihlava	3	Lokalita A leží na okraji města Jihlava a nachází se v ní několik různých typů objektů určených k přechodnému bydlení. Nejhorší kvalita ubytování je v plastových unimobuňkách, jejichž jedna řada je umístěná uprostřed lokality (5 bytových jednotek) a další řada je situována v zadní části lokality (8 bytových jednotek). Lokalita B se nachází v běžné zástavbě sídliště, jedná se o skupinu panelových domů. Lokalita C je umístěna v průmyslové zóně na okraji města. Tříposchodový bytový dům o cca 12 bytových jednotkách různé velikosti.
Kojatice	1	Lokalitu tvoří podlouhlý objekt rozdělený příčkami na 8 bytů. K objektu patří garáže a hospodářská stavení. Lokalita je vzdálená od vesnice cca 300 metrů.
Mirošov	1	Lokalita zahrnuje pouze přízemní montovaný objekt se 4 bytovými jednotkami o velikosti 2 + kk na okraji vesnice. Provizorní stavba je umístěná bez základů na pozemku strženého zámku.
Telč	1	Dva domy, celkem 16 bytů velikosti 2 + kk cca 1,5 km za městem. Jedná se o bývalou cihelnu, v níž byl provoz ukončen za 2. světové války.
Třebíč	3	Lokalita A zahrnuje dva dvoupodlažní cihlové domy stojící téměř proti sobě v běžné zástavbě na předměstí. Objekty jsou obydlené jen z malé části. Lokalita B se nachází v historické a turisticky nejatraktivnější části města, tzv. židovské čtvrti. Jedná se o byty různé velikosti v osobním vlastnictví. Lokalita C vznikla po roce 2000 řízeným sestěhováním. Jedná se o jednopatrový dům se 4 byty o velikosti 2 + kk a jednopatrový přístavek se dvěma byty o velikosti 1 + kk.

Zdroj: OSV KrÚ Kraje Vysočina

5. Legislativa, veřejné instituce, strategické dokumenty

5.1 Legislativní ukotvení

Krajský úřad zřizuje pozici koordinátora pro romské záležitosti v souladu s § 67 zákona č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů a podle § 6 zákona 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin krajský úřad řídí a koordinuje ve svém správním obvodu plnění úkolů na úseku státní politiky napomáhající integraci příslušníků romské komunity do společnosti a obecní úřad obce s rozšířenou působností ve svém správním obvodu plní úkoly napomáhající výkonu práv příslušníků romské komunity a integraci příslušníků romské komunity do společnosti. V roce 2009 nabyt účinnosti zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, který zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství a blíže vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace v různých oblastech.

5.2 Institucionální zajištění

Zmocněnec vlády pro lidská práva ve spolupráci s Radou vlády pro lidská práva plní funkci iniciačního a koordinačního orgánu vlády v oblasti vyhodnocování stavu a úrovně dodržování ochrany lidských práv v ČR. Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny je stálým poradním a iniciačním orgánem vlády pro otázky romské komunity. Rada systémově napomáhá integraci romské komunity do společnosti. Zabezpečuje součinnost resortů odpovědných za realizaci dílčích opatření a plnění úkolů, vyplývajících z usnesení vlády a mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Soustřeďuje, projednává a předkládá vládě informace, podklady a návrhy pro tvorbu a uplatňování politiky vlády v oblasti integrace romských komunit.

Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách je nástrojem Vlády ČR k zajištění podpory obcím v procesu sociální integrace. Jejím posláním je propojovat subjekty na místní úrovni tak, aby spolupracovaly při sociálním začleňování. Podporuje nadresortní přístup a propojování působení veřejné správy a neziskového sektoru.

Krajští koordinátoři romských poradců jsou zřízeni dle zákona o krajích a jejich úkolem je integrace romských komunit na regionální úrovni. Krajští koordinátoři se zapojují do tvorby koncepčních materiálů na regionální úrovni. Klíčová je jejich role při mapování situace romských komunit v kraji. V Kraji Vysočina je koordinátor organizačně začleněn do odboru sociálních věcí krajského úřadu.

Romští poradci se na úrovni obcí s rozšířenou působností zabývají řešením záležitostí místních romských komunit. Zasadují se o ochranu zájmů, práv a zajištění potřeb Romů na úrovni obce; dále intenzivně spolupracují s ostatními poskytovateli služeb v obci a koordinují jejich činnost v souladu s aktuální situací romských komunit.

5.3 Koncepční a strategické dokumenty

Koncepce romské integrace na národní úrovni byla přijata v roce 2000 usnesením vlády č. 599/2000 ze dne 14. června 2000. Jejím hlavním cílem bylo zapojení Romů do většinové společnosti. To mělo Romům zajistit zlepšení sociálního postavení, a to jak ve vzdělávání, bydlení, zaměstnávání tak i porozumění mezi majoritou a minoritou. Prozatímní poslední Koncepce romské integrace byla přijata usnesením vlády č. 1572 ze dne 21. prosince 2009. Zásady dlouhodobé Koncepce romské

integrace, které Vláda České republiky přijala v roce 2005, mají do roku 2025 zlepšit život Romů v klíčových oblastech jejich života.

Dekáda romské inkluze 2005 - 2015 je mezinárodní iniciativa dvanácti států (Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, Černá Hora, Česká republika, Maďarsko, Makedonie, Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Španělsko), která probíhá od roku 2005 do roku 2015. Jde o politický závazek zúčastněných států řešit chudobu, sociální vyloučení a diskriminaci romských komunit v regionálním měřítku. Dekáda není novou institucí, nepřináší další byrokracii ani nové finanční prostředky, umožňuje jednotlivým státům především výměnu dobrých zkušeností. Kromě základních cílů v oblasti vzdělání, zaměstnání, bydlení a zdravotní péče iniciativa řeší průřezová témata diskriminace, děti, rodovou rovnost a chudobu. Každý ze zúčastněných států Dekády předsedá po dobu jednoho roku Mezinárodnímu řídicímu výboru, koordinuje mezinárodní aktivity Dekády a aktivně komunikuje se sekretariátem iniciativy. Česká republika přistoupila k iniciativě Dekáda romské inkluze v letech 2005 - 2015 na základě vládního usnesení ze dne 26. ledna 2005 č. 136 o přistoupení k mezinárodní iniciativě Dekáda romské inkluze 2005–2015. Ve stejném roce přijala vláda Národní akční plán, který určuje směr, kterým se Dekáda v České republice bude vydávat. Úkoly Akčního plánu jsou rozděleny do oblastí: vzdělání, bydlení, zaměstnanost a zdraví. Dále se akční plán zabývá průřezovými tématy jako je boj s diskriminací, rovnými příležitostmi žen a mužů sociální soudružnosti. Akční plán je unikátní v tom, že si vytyčuje cíle, které by se měly dosáhnout v reálném časovém období a jeho naplňování je monitorováno „Zprávou o naplňování Dekády romské inkluze“ v jednotlivých letech.

Zprávy o stavu romské menšiny za jednotlivé kraje ČR, které se zpracovávají za uplynulý rok, mapují plnění politiky směřující k romské integraci. Na jejich vypracování se podílejí kraje, města i neziskové organizace. Zprávy slouží jako podklad pro zpracování komplexní Zprávy o stavu romské menšiny v ČR. Tato zpráva se předkládá vládě k projednání a po jejím schválení je zveřejněna.

Východiska Strategie boje se sociálním vyloučením jsou dalším národním dokumentem, jehož cílem je eliminace sociálního vyloučení a problémů chudoby v sociálně vyloučených lokalitách ČR jako největšího sociálního problému současnosti. Východiska Strategie, která na svém zasedání projednala vláda dne 14. června 2010, popisují hlavní nástroje a politiky v kompetenci profilových resortů; neukládají resortům konkrétní úkoly, ale vytváří rámec a směry, jakými by se další práce měla ubírat.

6. Financování

V současné době lze mezi zdroje financování integračních aktivit zařadit:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Rozvojový program Podpora financování asistenta pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním
 Program na podporu vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí, žáků a studentů
 Program na podporu romských žáků středních škol
 Program na podporu integrace romské komunity
 Program na podporu realizace aktivit v oblasti prevence rizikového chování
 Rozvojový program Na podporu škol, které realizují inkulzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se sociokulturním znevýhodněním

Ministerstvo kultury

Program na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin
 Program na podporu integrace příslušníků romské komunity
 Program podpory rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin
 Výběrové dotační řízení pro oblast profesionálního hudebního umění (festivaly s podílem romské hudby)

Ministerstvo pro místní rozvoj

Národní program podpora výstavby podporovaných bytů

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Dotační řízení k poskytnutí dotace ze státního rozpočtu NNO na poskytování sociálních služeb

Úřad vlády ČR - Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny

Dotační program Rady vlády pro záležitosti romských komunit - Podpora terénní práce
 Dotační program Rady - Předcházení sociálnímu vyloučení a odstraňování jeho důsledků
 Dotační program Koordinátoři romských poradců na krajských úřadech

Úřad vlády ČR - Odbor pro sociální začleňování

Podpora lokálních partnerství v obcích
 Projekt Agentury podpořený z Evropských sociálních fondů v rámci priority 3.
 Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit na podporu aktivit směřujících k inkluzi Romů

Evropské strukturální fondy - klíčové oblasti podpory pro období 2007- 2013

Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, prioritní osa 3: Sociální integrace a rovné příležitosti, oblast podpory 3.2 / Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit

Integrovaný operační program, prioritní osa 3 - Zajištění kvality a dostupnosti veřejných služeb, oblast intervence 3.1 / Služby v oblasti sociální integrace

Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, prioritní osa 1: Počáteční vzdělávání, oblast podpory 1.2 / Rovné příležitosti dětí a žáků včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

7. Vzdělávání

7.1 Včasná péče a předškolní výchova

Mateřské školy v Kraji Vysočina jsou většinou pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit dostupné. Přesto děti ze sociálně vyloučených lokalit zpravidla mateřskou školu nenavštěvují. Důvodem může být finanční náročnost pobytu ve školce a potom i skutečnost, že v rodinách je obvykle více dětí a rodiče většinou žádné zaměstnání nemají a čas tráví především doma.

Přehled vzdělávacích zařízení zřizujících přípravné ročníky

Název zařízení	Sídlo zařízení	Počet přípravných ročníků	Počet dětí, které se v nich vzdělávají
ZŠ Jihlava	E. Rošického 2	1	12
ZŠ Jihlava	Jungmannova 6	1	10
ZŠ Žďár n. S.	Komenského 6	1	11

Zdroj: OŠMS KrÚ Vysočina

Školy zřizují kontinuálně již několik let přípravné třídy, které jsou jednoznačně významným pozitivem a sehrávají podstatnou roli v předškolní přípravě dětí se sociálním znevýhodněním. Bohužel se stává, že žáci, kteří z přípravné třídy nastoupí na běžnou ZŠ, po několika letech přechází na ZŠ praktickou. Na výše uvedených školách jsou zřizovány tyto třídy s dostatečnou kapacitou, zájem ze strany rodičů nepřevyšuje kapacitní možnosti škol a počet zařazovaných dětí nezaznamenává výrazný úbytek ani nárůst. O aktivity, které rodičům žáků se sociálním znevýhodněním školy nabízejí, není ve většině případů zájem. Motivovat rodiče k návštěvě školy je značně komplikované, nedaří se to ani ve spolupráci s odborem sociálně právní ochrany dětí. Přípravné třídy při mateřských školách v Kraji Vysočina nejsou.

V přípravných ročnících se pedagogičtí pracovníci zaměřují na tyto základní činnosti:

- rozumová výchova
- rozvoj matematických představ
- počátky čtení a psaní
- dramatizace
- multikulturní výchova
- rozvoj jazykové stránky
- rozvoj sluchové a zrakové analýzy
- výtvarná, hudební, tělesná, pracovní (jemná motorika) a řečová výchova

Přehled realizovaných aktivit včasné péče

Městské úřady

- asistenti pedagoga,
- bezplatná doprava školním autobusem,
- školní poradenské pracoviště - nabízí poradenské hodiny pro rodiče,
- společné akce pro rodiče dětí zařazených do přípravných tříd,
- spolupráce s rodiči a PPP při pedagogicko psychologických vyšetřeních dětí.

Pedagogicko psychologické poradny

- osvěta a poskytování informací o výchově a výuce dětí je součástí všech poradenských služeb,
- rozšiřující nabídka - skupinky pro romské předškoláky.

Klubíčko při OCH Jihlava (sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi)

Klubíčko při OCH Třebíč (sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi)

- svými aktivitami umožňuje romským dětem rovnocenný vstup do prvních tříd základních škol,
- pomáhá vypěstovat a rozvíjet základní společenské, stravovací, sebeobslužné a hygienické návyky,
- nejedná se o náhradu běžné mateřské školy - rodiče jsou motivováni k umístění dítěte do běžné mateřské školy v místě bydliště (služba tvoří pouze přechod mezi rodinnou výchovou a výchovou institucionální),
- reaguje na současnou situaci v oblasti předškolního vzdělávání romských dětí,
- samotným pobytem v zařízení podporuje následnou integraci dítěte při přechodu do jiného předškolního či školního zařízení.

Denní centrum pro děti - Žďár nad Sázavou

- připravuje děti na zahájení povinné školní docházky,
- vštěpuje jim základní hygienické a pracovní návyky,
- umožňuje rozvoj kvality řeči, vyjadřovacích schopností a rozšiřování slovní zásoby.

Domov pro matky (otce) s dětmi - Žďár nad Sázavou

- pro děti se sociálním znevýhodněním v předškolním věku zřídili v tomto azylovém domě tzv. přípravku na školu. V rámci ní připravují dobrovolníci děti na vstup do školy.

7.2 Základní vzdělávání

Základní bariérou pro dobré zvládnutí nároků běžné školy je malá motivace žáků a jejich rodin k samotnému procesu vzdělávání, z nedostatečné motivace vyplývající špatná školní docházka (často nepostihovaná) a nízká podpora vzdělávání v rodině. Jednou z dalších bariér je také absence předškolního vzdělávání dětí ze sociálně vyloučených lokalit a nižší vzdělanostní úroveň rodičů, tím dochází k mezigeneračnímu přenosu nízké vzdělanostní úrovně. Nepřehlédnutelnou bariérou je i nepřipravenost základních škol - nedostatek odborných pracovníků (školní psychologové, speciální pedagogové, asistenti) a nesystémová podpora integračních snah škol ze strany státu.

Inkluzivní vzdělávání

Běžné školy nemají výraznější zájem o inkluzivní vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním, nevytváří dostatek podpůrných opatření, nejsou dostatečně iniciativní při práci s rodinou žáka se sociálním znevýhodněním. Podpora ze strany veřejných institucí je formální, chybí systematická organizační a finanční podpora. Nestátní neziskové organizace jsou pružnější a nabízejí různé podpůrné programy. Oblastí inkluzivního vzdělávání se na obcích rámcově zabývají komise péče o rodinu a dítě a pracovní skupiny zřízené na podporu integrace Romů. Situace je v obcích celkem dobře zmapovaná, ale v případové práci se daří dosáhnout pouze dílčích úspěchů, a to s vynaložením obrovského úsilí mnoha zainteresovaných parterů. Centrum podpory inkluzivního vzdělávání Brno v průběhu roku poskytovalo sedmnácti školám v Kraji Vysočina konzultační a poradenskou podporu, pomoc při vytváření individuálních vzdělávacích plánů a při tvorbě školního podpůrného programu, také poskytovalo projektové poradenství.

Asistenti pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním

Počet asistentů pedagoga na MŠ	Počet asistentů pedagoga na ZŠ	Počet asistentů pedagoga na SŠ	Výše schválené dotace ze strany MŠMT na rok 2010 ¹⁴⁾	Výše dotační podpory programu ze strany kraje
2	8	0	1 583 247	0

Zdroj: OŠMS KrÚ Kraje Vysočina

Základní školy Kraje Vysočina zapojené do rozvojového programu Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním hodnotí využití dotace jako velmi přínosné. Pokračování již několik let realizované, systematické, průběžné podpůrné služby asistenta pedagoga při vzdělávání a výchově žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí přináší očekávané výsledky. A to proto, že asistenti dobře znají prostředí, z něhož žáci pocházejí a mohou pak následně tím efektivněji napomáhat optimální podpoře jejich sociálně-kulturní integrace do školního prostředí. Práce asistenta přispívá k budování zdravého a otevřenějšího kolektivu žáků ve škole, v orientaci jejich práv i povinností, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí, vzájemné spolupráci a komunikaci, aklimatizaci na školní prostředí se zapojením kulturně specifického prostředí těchto žáků do vzdělávacího procesu ve škole.

¹⁴⁾ Jedná se o dotační podporu krajů v rámci rozvojového programu MŠMT „Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním“.

Zhodnocení závažnosti problému předčasného odchodu žáků se sociálním znevýhodněním z procesu vzdělávání v kraji

Předčasný odchod žáků se sociálním znevýhodněním z procesu vzdělávání v Kraji Vysočina je srovnatelný s ostatními kraji. V kraji je nadměrná kapacita SŠ a tudíž možnost dále studovat má opravdu každý, ale většina žáků se sociálním znevýhodněním možnost dalšího vzdělávání nevyužívá nebo brzy ze škol odchází. Předčasný odchod těchto žáků z procesu vzdělávání je závažný a možná klíčový problém, který komplikuje efektivní integraci sociálně vyloučených osob do společnosti.

Příčiny:

- nezáměr žáků a rodičů o školní práci a téměř neexistující domácí příprava, nevyhovující podmínky pro ni mohou vést k neúspěšnosti na běžné ZŠ,
- malá nebo nulová motivace k dalšímu vzdělávání - nedostatečná ochota rodin pro vynaložení určité námahy, času a financí tam, kde to už „není povinné“,
- laxní přístup kompetentních orgánů při řešení předchozí špatné školní docházky,
- neúspěšnost případných absolventů SOU a OU na trhu práce,
- „výhodnost“ sezónních prací „načerno“,
- „výhodnost“ mnohočetných mateřství od nízkého věku matek,
- „výhodnost“ života na sociálních dávkách.

Důsledkem tohoto trendu jsou mnohočetné rodiny s nevyhovujícími bytovými podmínkami, nelegálním sezónním zaměstnáním mužů, nedostatečnou nebo nedůslednou péčí o rozvoj dětí a jejich školní docházku a z toho vyplývající záškoláctví a další negativní projevy dětí, včetně nezáměru o další vzdělávání.

Přehled inkluzivních nástrojů využívaných v Kraji Vysočina

Přípravná třída - včasná péče pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, pro děti s odkladem školní docházky a děti předškolní s kumulací specifických vzdělávacích potřeb.

Logopedická péče - pro děti přípravných tříd a žáky 1. stupně s narušenou komunikační schopností.

Individuální integrace - pro žáky s SPU, SPCH, žáky s dlouhodobou školní neúspěšností v rámci běžných a speciálních tříd, výuka probíhá dle individuálního vzdělávacího plánu.

Skupinová integrace - pro žáky s SPU.

Pedagogická asistence - pro individuálně integrované žáky s SPCH a žáky se sociálním znevýhodněním.

Skupinová výuka - v rámci běžné třídy 2. stupně výuka hlavních předmětů dle upravených vzdělávacích plánů.

Dyslektické kroužky, hodiny individuální péče v rámci IVP - pro děti s SPU na 1. a 2. stupni.

Osobnostně sociální výchova - nepovinný předmět na 1. stupni, podpora zařazení žáků se SVP do kolektivu třídy a podpora pozitivního klimatu uvnitř třídy (vede třídní učitel); jako volitelný předmět na 2. stupni, podpora sebepoznání a rozvoje žádoucích vzorců chování, komunikačních dovedností, zvládání zátěžových situací apod.

Školní poradenské pracoviště - etopedické vedení žáků s SPCH, individuální péče o žáky s SPU, hraničním intelektem a s dlouhodobou prospěchovou neúspěšností, podpora a vedení rodičů žáků se SVP.

Individuální péče o prospěchově neúspěšné žáky 1. stupně - individuální doučování a příprava na výuku v době mimo vyučování a ve školní družině.

Podpůrný program pro prospěchově neúspěšné žáky 2. stupně - program zapojující a podporující málo motivované neúspěšné žáky a jejich rodiče směřující k řádnému ukončení základního vzdělání, prevence předčasného odchodu ze vzdělávacího systému.

Školní klub pro žáky 2. stupně - pravidelná pomoc motivovaným žákům při přípravě na výuku mimo vyučování.

Provázanost základního vzdělávání s mimoškolními aktivitami

Vytvořená síť nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v Kraji Vysočina pomáhá dětem a mládeži převážně ve věku od 6 do 20 let v jejich úspěšném zapojení do školního, pracovního, kulturního a společenského života. Formou pracovních a vzdělávacích aktivit, navazováním a udržováním vztahů usilují o začlenění romských dětí a mládeže do běžné společnosti.

Mulačágo, Hulkori, Všeználek jsou projekty Czech Agency for Education, o.s. a Soukromé vyšší odborné školy sociální v Jihlavě, jejichž cílem je napomáhat zvyšování vzdělanosti dětí v sociálně vyloučených lokalitách Kraje Vysočina, především doučováním, realizací volnočasových a preventivních aktivit. Oblastní charita Jihlava také realizuje dlouhodobý vzdělávací program pro děti a mládež především z romského etnika s názvem **Erko**.

Nástroje umožňující návrat osob bez potřebné kvalifikace do systému vzdělávání

Dostupné a často využívané jsou rekvalifikační kurzy nabízené úřady práce. Také OU a SOU jsou ochotná žáky znovu přijmout, překážkou je většinou nezáměr ze strany potencionálních studentů. Na běžných ZŠ v Kraji Vysočina kurz pro získání základního vzdělávání pro dospělé neprobíhá (ověřeno ze statistických výkazů o základní škole S 3-01). Na základních školách praktických není zájem o zřízení kurzu pro získání základního vzdělání - v předchozích letech jej organizovala Základní škola, Jungmannova 6, Jihlava.

7.3 Sekundární vzdělávání

Většina studentů se sociálním znevýhodněním se vzdělává na odborných učilištích, na kterých získají výuční list. Jedná se pouze o několik desítek jedinců. Větší skupina studentů se sociálním znevýhodněním je vzdělávána na Střední odborné škole managementu a práva. Není zde zřízena funkce asistenta. Střední odborná škola managementu a práva s.r.o., odloučené pracoviště Jihlava, vznikla v roce 2006. Je to humanitně zaměřená škola, která se snaží vychovat odborníky schopné pracovat ve veřejné správě, na sociálních odborech,

v příspěvkových organizacích a charitách. Škola poskytuje vzdělání formu denního, dálkového a nástavbového studia. Denní studium je určeno pro žáky s ukončeným základním vzděláním v 9. ročníku. Dálkové pro všechny, kteří mají základní vzdělání a chtějí získat maturitu. Tříleté nástavbové studium pro zájemce, kteří mají ukončený tříletý učební obor a chtějí si doplnit maturitu. Profilovými předměty jsou sociální péče a politika, veřejná správa, právo, psychologie, pedagogika, osobnostní výchova, multikulturní výchova, romský jazyk a romistika, estetika, český jazyk a literatura, anglický a německý jazyk.

Aktivity podporující přestup žáků se sociálním znevýhodněním na střední školu

Kariérové poradenství ve školních poradenských pracovištích - poskytování kariérového poradenství výchovnými poradci a školním speciálním pedagogem, konzultace poskytované rodičům romských žáků, motivace v rámci rodičovské skupiny apod..

Kariérové poradenství poskytované ÚP - poskytované kontaktními pracovníky ÚP.

Výšetření profesní orientace poskytované PPP - psychologická diagnostika a poradenství zaměřená na profesní orientaci.

Aktivity základních škol - příprava všech žáků na přijímací zkoušky v rámci nepovinných předmětů (cvičení z hlavních předmětů) a v rámci individuální přípravy a konzultací s žáky a rodiči, kariérové poradenství poskytované výchovnými poradci na školách bez ŠPP.

Podpora romských žáků středních škol

Kraj Vysočina 2009/2010	1. kolo			
	Počet žádostí	Počet podpořených škol	Počet podpořených žáků	Celková dotace
	3	3	3	19 600

Kraj Vysočina 2010/2011	2. kolo			
	Počet žádostí	Počet podpořených škol	Počet podpořených žáků	Celková dotace
	4	3	6	29 600

Zdroj: MŠMT

7.4 SWOT ANALÝZA - vzdělávání

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - přípravné třídy - asistenti pedagoga - školní poradci - stipendia - další vzdělávání dospělých - rekvalifikace - sociálně aktivizační služby - podpora obcí, kraje, státu - povinná školní docházka 	<ul style="list-style-type: none"> - motivace rodin - nízké vzdělání rodičů - absence podpory ze strany rodiny - špatná znalost českého jazyka - nedostatečné zázemí dětí pro přípravu do školy - koncentrace v sociálně vyloučených lokalitách - nekonceptnost financování asistentů pedagoga - sociálněekonomická situace rodin - nepružnost vzdělávacího systému (vzdělávání pouze v českém jazyce atd.) - vzdělávání zaměřeno pouze na českou populaci - neuplatnitelnost na trhu práce - nízká podpora inkluzivních škol - chybí pozitivní vzory - nízká finanční gramotnost
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> - snížení a zvýšení věkové hranice povinné školní docházky - dostupnost mateřských škol - systematická a cílená podpora předškolního vzdělávání - finanční gramotnost - podpora NNO - vznik nových služeb - dobrovolnictví - změna školské legislativy - pestřejší škála školních programů - zvýšení šancí uplatnitelnosti na trhu práce - kariérové poradenství v rámci NNO - individualizace přístup k žákům - zapojení rodičů - vznik a rozvoj komunitních škol - zaměření na sociální vyloučení 	<ul style="list-style-type: none"> - nezaměstnatelnost - prostorové vyloučení (nedostupnost služeb) - sociálně patologické jevy (alkohol, cigarety, drogy, automaty) - nedůslednost ze strany institucí veřejné správy - úpadek morálky - sociální propad - frustrace - ztráta tradičních pozitivních vzorů - vznik nových sociálně vyloučených lokalit - předluženost - sociální past - zneužívání ze strany rodiny - brzké těhotenství dívek - rezignace a změna přístupu ze strany majority - neúcta k autoritám

7.5 Priorita: Zvýšit úroveň kvalifikace a vzdělání v soc. vyloučených lokalitách

Na základě SWOT analýzy zpracované romskými poradci obcí s rozšířenou působností a zástupců NNO působících v sociálně vyloučených lokalitách byla stanovena tato priorita, její cíle a dílčí aktivity pro oblast vzdělání.

Cíle	Dílčí aktivity
<i>Propojení pedagogické a sociální intervence</i>	<ul style="list-style-type: none"> - finanční podpora terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách - podpora spolupráce terénních pracovníků se školami - podpora zřizování nových pozic asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním a jejich rozvoj, financování prostřednictvím MŠMT - připomínkování zákonů a vyhlášek vytvořených na MŠMT a MPSV vzhledem ke stanovenému cíli - finanční podpora NNO navazující na vzdělávací aktivity škol - motivace pedagogických zařízení k využívání finančních prostředků z OPVK - motivace k vytváření efektivních diagnostických metod dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí - umožnění výměny zkušeností a dobrých praxí v oblasti inkluzivního vzdělávání na úrovni kraje - samostatná působnost - cílená podpora kariérního poradenství mimo školská zařízení - podpora prezentace NNO ve školách - podpora různých forem partnerství subjektů, které se podílejí na procesu sociální integrace a inkluzivního vzdělávání - intervence v dostupnosti dopravy dětí ze sociálně vyloučených lokalit do školy - podpora dlouhodobých programů primární prevence ve školách
<i>Rozvoj programů zaměřených na předškolní výchovu</i>	<ul style="list-style-type: none"> - systematická podpora zřizování přípravných ročníků pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí - motivace pedagogických zařízení k využívání finančních prostředků z OPVK - podpora NNO zaměřených na včasnou péči pro děti ze sociálním znevýhodněním
<i>Vyšší odbornost pedagogických a sociálních pracovníků v tématech týkajících se sociálního vyloučení</i>	<ul style="list-style-type: none"> - vzdělávání a metodické vedení pracovníků obcí a poskytovatelů sociálních služeb v aktuálních tématech týkajících se sociálního vyloučení - realizace systematického a kontinuálního vzdělávání pro asistenty pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí - metodická podpora pedagogických pracovníků a pracovníků školských poradenských zařízení

8. Zaměstnanost

Každý čtvrtý občan Kraje Vysočina sděluje, že v posledním roce bylo největším problémem v jeho rodině udržet si práci (22 %) a zvládnout finanční situaci (25 %). Míra registrované nezaměstnanosti v Kraji Vysočina k 30. 6. 2011 je dle statistik Českého statistického úřadu Vysočina 8,10 %. Ve vyloučených lokalitách dle kvalifikovaného odhadu dosahuje míra nezaměstnanosti 90 % až 95 %.

Pozice osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách na trhu práce je velmi špatná, přístup k pracovním místům je komplikovaný. V kraji je celkově nedostatek pracovních míst vhodných pro sociálně vyloučené. Na území kraje působí několik firem, které se snaží zaměstnávat osoby obtížně uplatnitelné na trhu práce. Jedná se především o dělnické profese nevyžadující žádnou odbornou kvalifikaci (úklidové práce, stavební práce, údržba silnic a koryt řek atd.). Dívky žijící v sociálně vyloučených lokalitách většinou po skončení povinné školní docházky nepokračují v přípravě na zaměstnání, brzy vstupují do partnerských vztahů, stávají se manželkami a matkami. Z důvodu své nízké kvalifikace si velmi obtížně hledají zaměstnání. Jejich motivace získat zaměstnání je nízká, protože je pro ně nejdůležitější péče o rodinu. Nezanedbatelným faktorem je v tomto případě i tradiční chápání úloh v rodině, muž zaměstnání své ženy může vnímat jako degradaci vlastní osoby, protože jeho úkolem je zajistit rodinu.

Identifikované bariéry:

- rasové předsudky
- chybějící kvalifikace
- nedostatek finančních prostředků na dojíždění do zaměstnání mimo trvalé bydliště
- chybějící motivace po mnoha neúspěšných pokusech o zaměstnání
- nízké sebevědomí
- exekuce
- vydírání ze strany komunity („máš práci, tak nám plat“ nebo naopak „kdo pracuje, je hlupák“)

8.1 Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti ke zlepšení situace osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách na trhu práce

Obce v Kraji Vysočina nabízejí možnost veřejně prospěšných prací (úklid města, péče o městskou zeleň atd.). Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit motivováni finančními pobídkami z úřadů práce využívají rekvalifikační kurzy k rozšíření kvalifikace (práce na PC pro absolventy ZŠ, kurzy pro pracovníky v sociálních službách a další). Úřad práce v Kraji Vysočina nabízí také uchazečům o zaměstnání skupinové kariérní poradenství.

8.2 Zkušenosti s využíváním veřejné služby v kraji

Z pohledu terénních sociálních pracovníků je dostupnost veřejné služby pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit nedostatečná - její nabídka nepokrývá zájem o tuto službu, zejména ve větších městech. Také se stává, že sociálně vyloučení nesplňují kvalifikační podmínky nabízených činností. V rámci Kraje Vysočina je přístup obcí k institutu veřejné služby různý, stejně tak i ochota sociálně vyloučených osob. Ze zkušenosti realizátorů veřejné služby vyplynulo, že mnohdy obyvatelé sociálně vyloučených lokalit mají minimální pracovní zkušenost a pokud si mohou vybrat, volí raději práci na 3 hodiny denně.

8.3 Programy na podporu zaměstnanosti sociálně vyloučených osob v Kraji Vysočina

Bit cz training, s.r.o. - Řemeslo jako šance je nový projekt na Vysočině financovaný z prostředků ESF a státního rozpočtu České republiky. Tento projekt si klade za cíl podpořit uchazeče a zájemce o zaměstnání s trvalým bydlištěm v Kraji Vysočina při hledání pracovního uplatnění zvýšením či změnou kvalifikace. Účastníci projektu absolvují motivační kurz a poté řemeslný rekvalifikační kurz s praxí u zaměstnavatele. Po celou dobu účasti v projektu mají účastníci možnost využít pomoci poradců firmy Bit cz training, s.r.o. při hledání zaměstnání, komunikaci se zaměstnavatelem a s řešením osobních problémů. To vše s individuálním přístupem a dostatkem času pro každého.

Oblastní charita Jihlava - Restart Jihlava vzdělává a podporuje nezaměstnané osoby se nízkou nebo nevhodnou kvalifikací s cílem zvýšit jejich kvalifikaci, dovednosti a možnost uplatnění na trhu práce. Svou činností usiluje o zvyšování soběstačnosti lidí v nepříznivé situaci a předchází sociálnímu vyloučení.

Občanská poradna Třebíč - Poradna realizuje bezplatné poradenství v pracovně právních vztazích.

Czech Agency for Education, o.s. - Projekt „Barevný koberec“ je zaměřený na vytváření a podporu pracovních návyků u osob ohrožených sociálním vyloučením v romských komunitách Kraje Vysočina. Vychází z modelu komunitní práce.

Kraj Vysočina od roku 2009 podporuje osoby znevýhodněné na trhu práce vyčleněním prostředků na nákup služeb od romských podnikatelů, konkrétně se jednalo o zakázky malého rozsahu Krajské správy a údržby silnic kraje Vysočina. Dále Kraj Vysočina vnímá sociální podnikání jako jednou z cest jak umožnit vstup obtížně zaměstnatelných osob ze sociálně vyloučených lokalit na otevřený trh práce. Prostřednictvím samostatných podnikatelských aktivit řeší sociální podnikání otázku zaměstnanosti, sociální soudržnosti a místního rozvoje. Svými aktivitami podporuje solidární chování, proces sociálního začleňování a růst sociálního kapitálu především na místní úrovni s důrazem na trvale udržitelný rozvoj.

8.4 SWOT ANALÝZA - zaměstnanost

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - tvořivost - pracovitost - pozitivní vzory - ochota k manuální práci i ve špatných podmínkách - umělecký talent - veřejná služba - rekvalifikace - příspěvkové organizace obcí - dostupnost zdrojů 	<ul style="list-style-type: none"> - praktiky některých romských firem - neochota zaměstnávat Romy - malá motivace - nepřiměřené finanční nároky Romů - zadluženost - exekuce - nevhodný přístup některých institucí (OSSZ, zdravotní pojišťovny) - sociálně patologické jevy - špatná orientace v systému administrativních procesů institucí - neznalost práv a povinností - nízká úroveň vzdělání - chybějící vzory - nezaměstnanost po ukončení studia - nízká minimální mzda - neefektivita úřadu práce - práce „na černo“
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> - rozvoj přirozeného potenciálu - využívání možností veřejné služby - variabilní formy zaměstnávání (agentura volného zaměstnávání, přizpůsobení mentalitě) - zakázky malého rozsahu (stát, kraje, obce) - návaznost rekvalifikací na pracovní místo - podpora pozitivních vzorů ze strany masmédií - využití kapacity příspěvkových organizací obcí - zefektivnění přístupu úřadů práce - dvojkolejný kulturní vnímání (odlišné vnímání autorit, osobností a vzorů) 	<ul style="list-style-type: none"> - finanční nezajištění ve stáří (bez nároků na vyplácení důchodu) - sociálně patologické jevy - negativní přístup pedagogických pracovníků - normativní přístup škol - negativní vliv ze strany masmédií (reklamy, seriály atd.) - zneužívání ostatních Romů romskou elitou - šedá ekonomika - lichva

8.5 Priorita: Vyšší zaměstnatelnost osob žijících v soc. vyloučených lokalitách

Na základě SWOT analýzy zpracované romskými poradci obcí s rozšířenou působností a zástupců NNO působících v sociálně vyloučených lokalitách byla stanovena tato priorita, její cíle a dílčí aktivity pro oblast zaměstnanosti.

Cíle	Dílčí aktivity
<i>Inovativní přístup k vytváření nových pracovních příležitostí</i>	<ul style="list-style-type: none"> - podpora projektů vytvářejících pracovní příležitosti vhodné pro sociálně vyloučené obyvatele, výzvy MPSV - propagace dobré praxe v oblasti vzniku nových pracovních příležitostí, především sociálního podnikání - metodické vedení obcí ve využívání dostupných nástrojů ke zvýšení zaměstnatelnosti osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách - podpora legislativních změn v oblasti zaměstnanosti a alternativních přístupů
<i>Cílená a kontinuální aktivizace přirozených zdrojů vedoucí k vyšší konkurenceschopnosti na trhu práce</i>	<ul style="list-style-type: none"> - připomínkování zákonů týkající se zaměstnanosti - systematická podpora NNO a jejich jednotlivých aktivit zaměřených na naplnění cíle - shromažďování podnětů a dobrých praxí a jejich další propagace - podpora obcí v realizaci programů vedoucích k aktivizaci sociálně vyloučených obyvatel - spolupráce s Úřadem práce - motivace k realizaci projektů financovaných z OPLZZ - podpora spolupráce terénních pracovníků a úřadu práce - podpora včlenění aktivit zaměřených na dosažení cíle do aktualizovaných komunitních plánů obcí - podpora systematické komunitní práce v sociálně vyloučených lokalitách - osvěta zaměřená na důsledky nelegální práce
<i>Vyšší finanční gramotnost obyvatel sociálně vyloučených lokalit</i>	<ul style="list-style-type: none"> - vzdělávání sociálních pracovníků v dluhové problematice - podpora aktivit vedoucích k větší informovanosti o rizicích předlužení a jejich následků - podpora návaznosti práce terénních pracovníků a specifických zařízení zaměřených na dluhové poradenství - podpora zavádění systematického zvyšování finanční gramotnosti do škol - cílená propagace institucí zaměřených na dluhové poradenství

9. Bydlení a zdraví

9.1 Úroveň bydlení osob v sociálně vyloučených lokalitách

Většina sociálně vyloučených osob bydlí v obecních bytech nižší kategorie. Malé procento z nich je vlastníkem objektu, ve kterém žijí. Díky jejich špatné finanční situaci je bytová situace v sociálně vyloučených lokalitách velmi kritická. Neinvestují do bydlení a vybydlují prostory, které mají k dispozici. Prakticky malá dostupnost nového bydlení zapříčiňuje vícegenerační byty a mnoho sociálních problémů v nich. Dobrá praxe rozmísťovat osoby ohrožené sociálním vyloučením do obecních bytů v rámci celé spádové oblasti a obecní byty rozdělovat na základě sociální potřeby podléhá stále víc komerčnímu trendu. Jsou často sestěhovány do bytů nižší kategorie a holobytů, protože je to pro obec levnější. Přestěhování do holobytů předchází neřešení dluhů na nájemném a na službách spojených s užíváním obecního bytu. Také osoby ohrožené sociálním vyloučením samy směřují za úplaty větší městské byty za menší.

Nejčastější příčinou ztráty bydlení jsou dluhy na nájemném a na službách spojených s užíváním bytu. Nejedná se o krátkodobé neplacení, často jde o desetitisícové částky. Odpovědní úředníci i zástupci NNO také uvádějí neschopnost domluvit se na splátkovém kalendáři. Nejčastější strategií sociálně vyloučených rodin bez přístřeší je nastěhování se k příbuzným. Stále více využívají azylové domy a ubytovny, protože se pozvolna vytrácejí tradiční rodinné vazby. Efektivním nástrojem v oblasti bydlení je především kontinuální terénní práce zacílená na řešení dluhů vzniklých z neplnění povinností spojených s bydlením a motivaci k zodpovědnému přístupu k bydlení a všem závazkům z toho vyplývajících. Obce také v některých případech využívají institut zvláštního příjemce, kdy je převedena část nebo celá sociální dávka na účet jiného subjektu, než je oprávněná osoba. Institut zvláštního příjemce nemotivuje k zodpovědnosti a samostatnosti, je pouze bezpečnější alternativou platby sociálních dávek a jejich efektivního využití.

9.2 Popis zdravotní situace osob v sociálně vyloučených lokalitách

Z konkrétních zkušeností terénních pracovníků vyplývá, že zdravotní situace v sociálně vyloučených lokalitách je přímo úměrná kvalitě bydlení a dostupnosti služeb. Lékařské preventivní prohlídky dětí i dospělých jsou často podceňovány a situace je mnohdy řešena až po intervenci pracovníků MěÚ nebo NNO. Osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách se mnohdy neorientují v možných následcích způsobeným nezdravým životním stylem a nevyhovujícími životními podmínkami (nekvalitní voda, plíseň atd.).

Zdravotní stav je ovlivněn i dlouhodobě vykonávanou fyzicky náročnou prací, někdy i ve zdravotně závadném prostředí a pak v neposlední řadě i výskytem sociálně patologických jevů, které jsou propojené s výskytem závažných infekčních chorob, s intoxikacemi. K výskytu nemoci přispívá často i stres způsobený každodenními starostmi a někdy i přímo bojem o přežití ve vyloučeném prostředí.¹⁵⁾

¹⁵⁾ Viz Nesvadbová, Šandera, Haberová (2009): Romská populace a zdraví, Česká republika - Národní zpráva 2009. Praha: Úřad vlády ČR.

9.3 SWOT ANALÝZA - bydlení a zdraví

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - nízké bezdomovectví - zvyšující se kultura bydlení (vnitřní prostředí) - obecní byty - ochota vlastníků bytů pronajímat - solidarita rodiny - sociální dávky - institut zvláštního příjemce - síť azylových domů - možnosti komerčního ubytování 	<ul style="list-style-type: none"> - nereálné požadavky sociálně vyloučených - nekalé praktiky prodejců bytů - špatná dostupnost bydlení na malých obcích - prostupnost azylového bydlení - chybí azylové bydlení pro ohrožené rodiny - malá tolerance k jiné kultuře - opožděné řešení ze strany správců bytů (kumulace problémů) - mnohačetné byty - špatná kvalita bydlení - vysoké nájemné - zneužívání ze strany majitelů bytů - absence sociální intervence v rámci obecních ubytoven - předluženost nájemníků - nezodpovědný přístup k vlastnímu zdraví - špatně se hledá zvláštní příjemce - roztržitost sociálních dávek - nevyužívání sociálních služeb - špatná informovanost majority o životním stylu Romů (jeho příčin a pozadí) - zaměření sociálně vyloučených osob pouze na řešení základních životních potřeb
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> - podpora ze strany EU - Agentura pro sociální začleňování - sociální služby NNO - sociální asistence obcí - chráněné bydlení - komunikace (správce bytů-obce-NNO) - přirozený potenciál osob a přizpůsobivost etnika - komunitní plány obcí - motivace - důsledné dodržování restrikcí a sankcí - holobyty se sociální asistencí 	<ul style="list-style-type: none"> - sociální past - malá politická vůle - rezignace - přesouvání problémů do jiné oblasti (samospráva) - řešení následků, ne příčin - chronické nemoci - nedostatek sociálních pracovníků - špatná infrastruktura - ztráta vnímání hodnot uznávaných většinou společností - nevyhovující podmínky bydlení - sociálně patologické jevy - životní styl - epidemie TBC, VHA, VHB, VHC - vysoká nemocnost dětí (absence ve škole) - platby za ošetření - negativní vztah k institucím - holobyty

9.4 Priorita: Zlepšit kvalitu bydlení a zdravotní stav obyvatel sociálně vyloučených lokalit

Na základě SWOT analýzy zpracované romskými poradci obcí s rozšířenou působností a zástupců NNO působících v sociálně vyloučených lokalitách byla stanovena tato priorita, její cíle a dílčí aktivity pro oblast bydlení a zdraví.

Cíle	Dílčí aktivity
<i>Posílení odpovědnosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit ve vztahu k úhradám nákladů v souvislosti s bydlením</i>	<ul style="list-style-type: none"> - podpora systematické terénní práce zaměřené na finanční gramotnost - finanční podpora osvětových aktivit vedoucích k naplnění cíle - podpora vzniku systému prostupné azylové a chráněné bydlení s intenzivním doprovodným sociálním programem - propagace možnosti využití zvláštního příjemce sociálních dávek
<i>Kultivace vnitřního i vnějšího prostředí sociálně vyloučených lokalit</i>	<ul style="list-style-type: none"> - podpora komunitní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách - podpora terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách - podpora navazujících služeb na terénní a komunitní práci zlepšujících kvalitu bydlení v sociálně vyloučených lokalitách - propagace příkladů dobré praxe - podpora návaznosti služeb poskytujících ubytování na terénní sociální práci
<i>Posílení předpokladů pro zlepšení zdravotní situace osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách</i>	<ul style="list-style-type: none"> - spolupráce s krajským epidemiologem - průběžné předávání aktuálních informací obcím i NNO - podpora vzdělávání terénních pracovníků ve zdravotní oblasti - finanční podpora osvětových činností směřujících k naplnění cíle - podpora terénní práce zaměřené na minimalizaci rizikového chování - podpora spolupráce obcí, škol, hygienických stanic a dalších subjektů - zefektivnění spolupráce terénních pracovníků a lékařů

10. Evaluace

Tato strategie integrace sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina byla schválena usnesením zastupitelstva č. 0422/05/2011/ZK ze dne 20. 9. 2011 a účinná je pro období 2012 - 2017 s tím, že na každé dva roky bude vytvořen akční plán realizace strategie, jehož naplňování bude vyhodnocováno ke konci prvního čtvrtletí roku následujícího po každém roce její účinnosti.

10.1 Navrhované indikátory jednotlivých priorit

Vzdělávání

Výše finančních prostředků z krajského rozpočtu vynaložených na aktivity naplňující cíle priority.

Počet projektů realizovaných v Kraji Vysočina - inkluzivní vzdělávání.

Počet předškolních dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách, které navštěvují mateřskou školu.

Počet asistentů pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Počet projektů a jednotlivých aktivit zaměřených na včasnou péči pro děti ohrožené sociálním vyloučením.

Počet přípravných ročníků na ZŠ pro sociálně znevýhodněné děti.

Počet dětí navštěvujících přípravné ročníky.

Počet škol, na kterých proběhly programy primární prevence.

Počet realizovaných vzdělávacích akcí pro pedagogické a sociální pracovníky s tématem týkajícím se sociálního vyloučení.

Zaměstnatelnost

Výše finančních prostředků z krajského rozpočtu vynaložených na aktivity naplňující cíle priority.

Počet obcí, které včlenily aktivity směřující k vyšší zaměstnatelnosti sociálně vyloučených osob do komunitního plánu.

Počet realizovaných projektů zaměřených na sociální podnikání.

Počet pracovních míst vytvořených na obcích v rámci institutu veřejné služby.

Počet osob zaměstnaných v rámci projektu sociálního podnikání.

Počet obcí realizujících veřejnou službu.

Počet projektů na podporu zaměstnávání dlouhodobě nezaměstnaných osob.

Počet uskutečněných akcí pro sociální pracovníky zaměřených na finanční gramotnost

Počet škol, které zařadily finanční gramotnost do vzdělávacího plánu.

Počet občanských poraden poskytujících dluhové poradenství osobám v sociálně vyloučených lokalitách.

Bydlení a zdraví

Počet sociálně vyloučených lokalit v kaji.

Počet sociálně vyloučených lokalit, ve kterých je aktivní terénní pracovník.

Počet sociálně vyloučených lokalit, ve kterých je realizována komunitní práce.

Počet terénních pracovníků obcí a NNO.

Počet obcí, které využívají institut zvláštního příjemce.

Počet realizovaných aktivit zaměřených na propagaci příkladů dobrých praxí v oblasti podporovaného bydlení.

11. Použité zdroje a literatura

1. Interní zdroje Krajského úřadu Kraje Vysočina a obecních úřadů Kraje Vysočina.
2. Gabal, Víšek (2010): **Východiska Strategie boje proti sociálnímu vyloučení**. Praha: Vláda ČR.
3. Ministr pro lidská práva (2008): **Koncepce romské integrace na období 2010 - 2013**. Praha: Úřad vlády ČR.
4. GAC spol. s r. o. (2006): **Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti**. Praha: MPSV.
5. Mareš, Petr (2006): **Faktory sociálního vyloučení**. Brno: VÚPSV.
6. Socioklub (1999): **Romové v České republice**. Praha: Socioklub.
7. Socioklub (2001): **Zpráva o výsledcích výzkumu k problematice holobytů ve vztahu k romské minoritě**. Praha: MMR.
8. Návrh koncepce Přístupu státu k řešení problémů deprivovaných částí měst, zejména pokud jde o sociálně vyloučené lokality a občany ohrožené sociálním vyloučením. Praha: MMR.
9. Nesvadbová, Šandera, Haberová (2009): **Romská populace a zdraví, Česká republika - Národní zpráva 2009**. Praha: Úřad vlády ČR.
10. MMR (2009): Návrh koncepce Přístupu státu k řešení problémů deprivovaných částí měst, zejména pokud jde o sociálně vyloučené lokality a občany ohrožené sociálním vyloučením. Praha: MMR.
11. **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**, <http://www.msmt.cz/>.
12. **Český statistický úřad**, <http://www.jihlava.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>.
13. **Rada vlády pro záležitosti romské menšiny**, <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/zalezitosti-romske-komunity/uvod-5779/>.

12. Seznam zkratk použitých v textu

ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
ESF	Evropský sociální fond
GAC	Ivan Gabal Analysis Consulting
IVP	individuální vyučovací plán
ÚP	Úřad práce
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MěÚ	městský úřad
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NNO	nestátní nezisková organizace
OCH	oblastní charita
OPLZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
OPVK	Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
OSSZ	okresní správa sociálního zabezpečení
OŠMS KrÚ	odbor školství mládeže a sportu krajského úřadu
OU	odborné učiliště
PPP	psychologicko pedagogická poradna
SLDB	sčítání lidu domů a bytů
SOU	střední odborné učiliště
SPCH	specifické poruchy chování
SPU	specifické poruchy učení
SVP	středisko výchovné péče
ŠPP	školní vzdělávací plán
TBC	tuberkulóza
ÚP	úřad práce
VHA	virová hepatitida A
VHB	virová hepatitida B
VHC	virová hepatitida C
ZŠ	základní škola